

i rimskih stilova u graditeljstvu čiji su oblici prisutni i danas, zatim utjecaj klasične kulture u vrijeme humanizma i renesanse. Prisutan je i osvrt na religijsku ostavštinu antike prisutne u kršćanstvu. O naslijeđu istočnih kultura Egipta i Bliskog istoka autor govori u sklopu opisa velikog interesa zapadnih istraživača za istraživanjima tijekom XIX. i XX. stoljeća.

Velik dio knjige posvećen je religiji, koja u posljednjih nekoliko poglavlja, zauzima vrlo važno mjesto. Utjecaj i važnost religije najbolje se odražava u vrijeme rimske vladavine (od I. st. pr. Kr. do V. st. n. e.) kada se Carstvom šire razni orijentalni kultovi i religije čija se nasljeđa i utjecaji djelomično osjećaju i danas. Nesumnjivo najvažniji doprinos djela je kratak prikaz svakodnevnog života svake od obuhvaćenih kultura obrađenih na temelju najnovijih istraživanja i interpretacije izvora kao i dijelovi o životu žena. Autor pri obradi određenih kultura polazi od najnovijih arheoloških otkrića, analize historičara i sociologa, a sve je potkrijepljeno zanimljivim primjerima iz relevantnih izvora. Vrlo su interesantni i dijelovi o seksualnom životu i homoseksualnosti, odnosno teme kojima se u posljednjih nekoliko desetljeća bavi sve veći broj istraživača raznih struka.

Djelo je tvrdo ukoričeno i bogato opremljeno s 18 povijesnih karata, osamdesetak vrlo kvalitetnih crno-bijelih i kolor fotografija na odličnom papiru, tridesetak stranica kronologije od 4000. god. pr. Kr. do 642. god. n. e. (str. 584-612). Povijesne karte obuhvaćaju sve najznačajnije promjene na Sredozemlju, pa su stoga vrlo korisne. Velika vrijednost djela su tzv. *sugestije za daljnje čitanje* u kojem je autor sastavio vrijedan popis literature (od sedamdesetih godina do sredine devedesetih XX. stoljeća) podijeljen prema regijama i problemima (str. 564-583). Literatura koja je obuhvaćena «sugestijama» uglavnom je sačinjena od djela nastalih ili prevedenih na engleski jezik.

Mladen Tomorad

DAVID FRANKFURTER, Religion in Roman Egypt – Assimilation and resistance, Princeton University Press, New Jersey 1998, 316 str.

David Frankfurter (rođen 1963. godine), radi kao Professor na Odsjeku povijesti i religioznih studija (History and Religious Studies) Sveučilišta u New Hampshireu. Pored knjige *Religion in Roman Egypt – Assimilation and resistance*, autor je i *Elijah in Upper Egypt: The Apocalypse of Elijah and Early Egyptian Christianity*. Za ovu je knjigu Frankfurter 1999. dobio nagradu za proučavanje religije u okviru povijesnih istraživanja koje sponzorira Američka akademija za religiju (American Academy of Religion).

Ova zanimljiva studija privukla me svojim naslovom i sadržajem nedugo nakon njezina objavljivanja 1998. godine. Već se nekoliko godina interesiram za razdoblje egipatske povijesti nakon tzv. klasičnog kraja njezine povijesti koja se u egiptologiji datira 332. god. pr. Kr., odnosno dolaskom Aleksandra Makedonskog u Egipat. Egipatska povijest u razdoblju Ptolemejevića i tijekom Rimskog Carstva često je privlačila pozornost klasičnih arheologa, povjesničara antičkog razdoblja, klasičnih filologa i papirologa, povjesničara umjetnosti i, na kraju, povjesničara religije. U svom tom cijepanju struke, današnji istraži-

vači često sve više razdjeljuju svoja istraživanja, pa se tako rijetko susrećemo s cjelovitim djelima koja zadiru u problematiku istraživanja kulturnih promjena i sudbine egipatske religije u periodu od 1. st. naše ere kada kršćanstvo sve više prodire u Egipat. David Frankfurter se tako u navedenoj knjizi bavi pitanjem, što se događa sa starom vjerom već ionako izmiješanog stanovništva Egipta (starosjedioci, Grci, Rimljani, strani trgovci i vojnici).

Kroz sedam velikih poglavlja Frankfurter postupno ocrtava povijest kristijanizacije Egipta u periodu od 1. do 6. stoljeća naše ere, odnosno periodu od rimskog do bizantskog Egipta. Na temelju antropoloških i arheoloških izvora i dokaza, Frankfurter u svojoj studiji prikazuje da religija klasičnog faraonskog Egipta nije naglo iščezla, kako se često drži, osobito od početka 4. stoljeća. Prema Frankfurterovim istraživanjima vidi se kako su se centri stare vjere prebacili iz političkih središta moći u sela i kuće običnih stanovnika, seljaka, gdje se ona očuvala i nakon arapskih osvajanja u 7. stoljeću.

Frankfurter traži tragove kontinuiteta staroegipatske religije do perioda arapskih osvajanja preko pojave pojedinih kultova bogova (npr. Izida, Serapis, Bes), kulturnih svetišta koja sve više prelaze u ruralne krajeve, utjecaja stare religije na kršćanstvo, promjena koje doživljavaju staroegipatski kultovi u kasnijim razdobljima, magične primjene staroegipatske religije u svakodnevnom životu, promjene u životu svećenstva, vjere Kopta i povijesti kršćanstva u Egiptu te utjecaja stare vjere i proročišta na novu dominantnu vjeru – kršćanstva.

Zbog kompleksnosti materije u ovom kratkom osvrtu teško je ulaziti u neke veće analize Frankfurterovih istraživanja. Svaki kult i svako središte kulta koje autor obrađuje jedinstveno je i stoga se ne može izdvojiti iz cjeline. Frankfurterova knjiga mijenja ranije teze koje su zastupljene u literaturi prema kojima se staroegipatska vjera ugasila uništenjem velikih svetišta Serapisa i Izide u Aleksandriji potkraj 4. stoljeća.

Knjiga je opremljena kartom Egipta iz rimskog razdoblja (30. god. pr. Kr. do 642. god.), koja je preuzeta iz knjige Alana K. Bowmana *Egypt after the Pharaohs* (Berkeley 1986), popisom kratica (XI-XVI) i odabranom bibliografijom (str. 285-306). U knjigu su uključene 24 slike koje nisu uključene u tekst nego su izdvojene kao posebna cjelina (str. 83-96).

Ovu nagrađivanu knjigu preporučujem svima koji se bave egipatskom religijom i razvojem kršćanstva u rimskom i bizantskom razdoblju, ali i svim drugim istraživačima i zaljubljenicima u antičku povijest.

Mladen Tomorad

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 37

U SPOMEN IGORU KARAMANU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2005.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 37

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2005. godine

Naklada

400 primjeraka